

YAKIN en geigarri

(PRO MANUSCRIPTO)

I (3-4) 1960

EUSKALERRI'TIK EUROPA'RA

Inguru-giroak kutsaturik-edo, euskaldunok, zenbait gauzetan, alako atzera-gure bat ez ote dugun pentsatzen dut askotan. Gere buruak nun gordeko gabiltz; euskera-arazoa bururatzen zaiguneko, kanpoko munduaren bildur gera. Maizegi zuzentzen gaitu kontzientzipeko joera ezezagun batek: "Utik atzerrikeri oiek", diogu gurekiko. Trintxeraz barruan bizi gera, ta binbi-tartean etsaia geroz ta urbillago; gereak gorde naiak, etxe-zokora bultzatu gaitu, eta gure bizitz-tresnak oreatu gabe dauzkagu. Oraindik ez dire galdu, baiña alkanfor-usai geiegi dute. Oraindaiñoakoan sitsak ez gaitu jo; alabaña, gure bizia gelditu, ta geldotu, egin zaigu.

Jokabide au erbi-konpleju bat dela esango nuke. Europa-kulturak izuturik gauzka asko ta asko. Ba-dirudi gere errian jaio ez den oro etsai dugula, edozer ta edonor gure eiztari dela, barne-larria uxa-eziñik gabiltz; kulturamamu beltzak bere mantupe zorigaitzokoan itoko ote gaituenaren izuz. A, aal bageneza... Noraiño ospa egingo ote genuke! Gure literaturaren kultura-bideak ez dute alaitasunik: erreka-zuloak zear doan gurdi-kirrinka negartia-
ren tristura dute bide oiek.

Izar gidari bat palta zaio gure literaturari, edo euskal-kulturari. Ez daukagu zizatuko gaituen aundi-nairik, oso "apalak" baikera gu euskeraz ezer egitean. Baiña bai mutil euskeraz xoxokeriak idazteko! Txiki-konplejuak garaitzeko, euskera bide egokia ez ote den ere bururatu zait noizbait. Baserri-ra-griña galzto ta ixil bat daukagu. Aurreko gizaldiko erromantizismuaren lurrun geiegi dugu; baserria da gure olerkitxoan ametsa edo gure nobelaen irudi joria; edo, geienik ere, ez dezagun laga --diotsagu gere kolkoari-- ain jator eta garbia den euskal-basoa, ta ba-dakizute, berriz, *baso'tik basati...* Egia da, leenaldiaren goxoa beti da biotz-unkigarri; baiña erne gaitezen, amets xuri oiek eskuartean desegin ez dakizkigun.

Etorkizunak bestelako joerak ditu. Leenak eman dizkigu bereak, eta guk gere jatortasuna bertatik edoski bear dugunarren, geroak eskatzen digun eran

joka bear dugu. Aldia da nagusi, ez gure ametsa; lot gakizkion berari ta gure ondamentirako izan ditezken ugolde-indarrak zuzen ditzagun gere errotara. Zoritxarrez (bainia, zergatik zoritxarrez?), baserria ez da euskal-geroaren zuzendari izango. Baserrian bizi nai bezagutu, gureak egin du, Euskal-atsa, giza-aldia zear, mendi-aizez mutildu bada, gaurgero ez dezakegu mendi-gora jo. Etorkizunaren euskerak ibarretan bear du; zertarako dugu erromantizismo loarazlerik geroa mamitzen ari geran zoko auetan. Garo-usaiak ezer gutxi bizituko du gure izkuntza.

Joan diren mendeeri geiegi begiratu gabe, goazen gaurko gaur onek zer eskintzen digun ikustera. Euskal-semeak errotzen doazkigun neurri berean euskal-DUNok ez ote gera geroz ta urriago? Gure erri - maitasunak oso bide "erosoak" ditu. Geienik ere, gure semeek euskerarik jakin ez dezaten, alegin guziak egingo ditugu. Izan ere, gure Euskalerria asko maite dugu, ta indar eta kemen denak maitasun-lilluraz urtzen zaizkigu...

Oiek gora-beera, ba-da euskal-DUNon artean beste akats bat: kultura-eza. Esan liteke, zerbaiteko aundi-naia duen edozein kulturagabek derriorez euskeraz idatzi bear duela. Eta ez, jauna, ez da zu ezertarako bidea. Zorionez, ba-ditugu, gizon osoak eta biribillak, bainia... Euskal-gizandi geienak (denak?) auzoko artoak jorraztera joan eta joaten zaizkigu. Gonbara ditzagun gura erriak atzerriari eman dizkionak eta etxean lanean jardun zaizkigunak: Unamuno ta Baroja, Azpilkueta ta Huarte, Zubiri ta Zuntzunegi alde batetik; Axular, Agirre (biak), Mendiburu, Lizardi, Orixe, t.a. bestetik... Zertan gera? Ba ote dute elkar zerikusirik? "Aunamendi" ta "Ekin" datozkit burura: zein poliki ori dena, bainia erderaz... Gaur erderaz egiten duguna, biar ezertarako bearko aal dugu euskeraz?

Zerbaitean asi gera noski; bainia emen ere ba-dugu joera makur bat: gerekieria, etxekoak aipatu ta goraiatzan jardun bearra. Au ere derriurrezkoa da; bainia oinbestean ere... Euskaltasuna indartu naiez, biderik laburrenari ekin diogu; gure Erria, ordea, beste zerbaitean gose da: EUROPA nai du, Europa aundiaren seme geranez ez dezaiokegu gure Europa bikainari zaputz egin, gere galbide ziarra baillitza. Europa izango da gure gaizkatzaile edo oinperatzaile. Etorkizunak dilema bildurgarri bat dakarkigu: Europarekin garaipenera edo bera gabe ondamentira. Gure Erriak

Europara garamazki; kondairaren bultzaberrari aurreratzen bagatzaizkio ta Euskalerrari Europa euskeraz eman, Erria gerekin doakiguke; bestela, ezbairik gabe, lur jota gera.

Europearrak gera ta eguneko bere problematika eman bear diogu gaurko euskal-gizaldiari. Ez da aski ukuilluko esnebeirik mardulenari ogeitamalau esne-txopin euskeraz jeitzea, edo Kukupate Deunari euskal-bederatziurren biozbera bat idaztea. Beti ere, esnea bear dugu, ta berebat bederatziurrenak ere, Jainkoa, arren bainio arren, ainbat laisterrik urrikal dakigun. Bainia baserrikeri oiek edo bederatziurrenxxak ez gaituzte salbatuko. Ez dezagula pentsa, gero, Jainkoa geuk erremedia dezakegun giza-txepelkeria mirariz zuzentzera beartua dagoenik.

Kulturaz ornitu bear ditugu gure euskal-idaztiak, europear kulturaz. Benetako Europa kulturaduna ez diteke gure etsai izan, gure salbatzaile baino. Alere, ez ditugu "eruditoak" bear, oiek sasi-kultura bakarrik dute, ez baitire eren jakintza-ondarrak gabinetez kanpo erabiltzeko gauza. Euskal-DUN geienon kultura axalekoa da, gizarteak eskatzen digun itxuramakillajea. Pinpilin-pauxaka gabiltz ara ta ona. Dena ikusi dugu, bainia ezertaz jabetu aal gera. Xurgatu ta ausnartu egin bear dugu Europaren gogoia. Espiritua bear da, ez nolabaiteko eruditismua. Barne-atsa gure lagun; beste ori gezur-kultura da. Europaren kezka ta arazoak getretu ditzagunear, ler bekizkigu gure erraiak, eta eman ta aldarrika euskeraz Europaren gaurko problematika, bainia bere larnearn irakiten dion indarraz jabeturik. Edozein ezinikusit ta zalegikeri txautzeko, kultura dugu armarik prestuena. Europak ez dezaioke bere aintziñako istoria jator eta baliozkoari uko egin, ta gu Europaren igaroaldi balioitsu orren adigarri gerala, ez gaitu, ez gaitzake, zapuztu ta zokoratu, Benazko kultura duenak nola iguindu, izan ere, aintziñate zaarrenaren gure berekiko testigutza?

Geure indar utsez ez dugu euskaltasuna gaizkatuko, bainia bizigerrate ontan Europa izan diteke gure borroka-lagun. Zuzenean, Europa aazturik ta gere balio larru-gorrian lortu ez genezakena, Europa-zear egin dezakegu, ta bearko dugu, etorkizuna gere alde nai bada. Izan gaitzen aundi-nai ezinasekoak; ideki ditzagun ate-leioak berpizturik jeikitzen ari zaigun Europa paregabera; betorkigu bere ats kementzaillea. Geroa gurekin izan dedin, Europa-odola bear du euskal-literaturak.

Kultura-ezaren erruak arek eta onek dituztela esango didazu agian. Nola ez, ba? Ta zuk eta nik ezer egin aal dugu? Jakin dezagula, gero, erdakeria bezin kaltegarri zaiola Euskalerrriari gure txanponezko kultura uskeria. Alperrik gabiltz egunerokoen sasikeria, kultura paltsoa, bakarrik dugun bitartean. Unibersidade-edo esan oi diren oietako bat bear dugu; ai denez, oso egokiak omen dire emen aitatzen dugun zera ori emateko. Baiña, ona emen biderdian, Baiño ta Baiña'ren Beifñat semea... Gu, beintzat, saia gaitezen, Europa'ren gaurko kultura ta problematikaz gere adimen eta gogoak ase ta csatzen.

Leenik gizondu gaitezen, eta gero euskaldundu. Europaren bizi-zorna sar' bekigu espiritu-muifñetaraifño; au gabe, gure euskerak ez du baliozko ezer ematerik. Jakin dezagula nun bizi geran, gure bizi-tokia ez dagoela gero illargiaren aruzkaldeko adarraren puntaren puntan. Izan gaitezen leialak: bai gure erriari dagokion europear jakintza ta gogoia txertatzekoan, baita zor diogun izkuntzaz ematean ere.

Oteitza aundiarena datorkit burura: Paleolitos Aroa ezkerro, gure erriak ukitu gabe dauzkala, alegia, bere aalmen eta indar denak. Ezer egingo bada, fedea, fedea bear dugu. Euskalerrria ez da oraindik antzutu, begira bestela mundua-zear doazkigun gizandiak, ta oiek ere gaur ifioiz baiño ugariago.

Otoi, izan gaitezen euskaldUN europear, geroaren gaillur garaienera garamazkiken bideari euskeraz eta kultura biziz ekinaz. Bultza dezagun Euskalerrria Europa-ko bideetan barrena, Jainko Onak ezarri d'ion betekizuna oparo mami dezan.

Intrausti'tar Joseba, ofm.

YAKIN'en Udarako zenbakian emango dugu orain sei illabete zuzendu genizuen IRTZI BILLA'ren berri. Oraindik erantzun gabekorik balego egin beza lenbaitlen. Eta udarako zenbakirako lanak bialdu izkiguzue Agostuaren 31'ra-ko. Agorraren lenengo amabostean argitaratuko da-ta.

ORIXE'n erantzuna

—Ikus: YAKINtzo, Epaila 1960, 2 or.—

1. -iri ta ez -eri (Bidaso ondoon bezala) —e ori neree ez dalako; beraz nere gogara hebertárrái; guk gizonari ta gizonári, bakoitzarena ta aunitzena azentu utsez bereizten baitugu. Baiñan -r- ori ezifutuzko zaida, gure txokoan bortitzago baita oraino aunitzen einean. Bein bidarraitar batekin txango nindabilala, beste bi lagun egiten ditugu topo. "Egun on", aák; eta nire lagunak aári: "bai zierri ere". Batasuna ez da emen errez. Nik Baxenabarre-Zuberotakoo artu nendun, eta nire inguruko idazleren bat ni baiño lénago asi ote zan nago -eéri idazten. Beraz, nahi ba'duzute utzi egiñen dut, eta gaurdanik erabakirik nago Errebistátan emen darabilladan euskera au egitera, batasunerako erreza baita Gramatikan, eta ontaik asi bear dugu. Beti izki lagungabe (vocal) -a artikulugin orde, itza zer vocal'ekin buka, ura luxatuz egin aren artikuluu, beraz, bost artikuluu, bakarraren orde. Gero, izen-iokuan, lenengo mailletik asita beste guziitan ere, bi vocal'ak bateen urtu, xurtu, ikoldu (contracción). Onela: ogi-i, fonetika bizi ta polikitxo ere erabilia baita; ogia garbi, Bidasoz andik entzunik nago erriin; Bizkai-Gipuzkoetan ogia liburuetako fonetika illa da; ez ala ogiya, ogixa; ogie, ogixe, ogidxe, askoz geiago entzuten dugu; baiñan ogii politena ta batasunerako errexena. Ez da Uitzí'koa gero? An ogie, eskue; baiña Larrango amazpi erriatik amabitan gutxiinik, ogii, eskuu. Uitzin etxee, itxusi samarra iduri zaie beste larraundárrái; Letzetan eta Erraziñ'en etxea, (ea zakar orrekin); beste gaifnerakoetan etxii. Lepoo, lepook, gipuzko-goierrin aditu dut, eta azkenen sartu egin zaida belarriitara. Beraz: gizona, etxee, ogii, lepoo, eskuu, batasunerako araua. Goazen aunitzen einera (grado plural). Izendatzeko maillean, nominativo'n Leitzako -aák erabilliko dut; aek, aiek, aik, arek, areik, hek, hekiek... egizu or batasuna; ura (edatekoa?), aua politago da bakoitzaren einerako (bergazp-azk), baiñan a garbieta ta erosoená: aátan, aári, aákin. Bizkaiko -a zergatik ez guziok artu, len euskaldun guziina, batasunerako ain errexa! Beste kasuetan, itza zer vocal'ekin buka, a luxatu: karlistán, karlistátan, etxeetan, mendiitan, eskuutan, mendiiri, eskuuri, etc. Or batasuna, ta bestetan ez. Fonetika bizi ta, beintzat, tokika naiko erabiltzen dana, arau bat ateratzeko. Griegook ola egin oi zuten, eta ola egiñen lukete euskerarekin. Ez giten ezkondu gure txokoarekin, txokokeri, tokikeri (localismuukin). Orixek ez du